

PSEUDO-HESIODO HERAKLIO SKYDAS

Audronė Kudulytė-Kairienė

Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedros docentė

Epiniu stiliumi parašytas nežinomo autoriaus kūrinys *Heraklio skydas* anksčiau būdavo priskiriamas Hesiodui ir Viduramžiais perrašinėjamas drauge su jo kūriniais. Klausimas, kas yra tikrasis šios poemos autorius, iškilo jau Antikoje (*Argum. in [Hes.] Scut.* = PMG 269). Nežinomas Atėnų poetas Megakleidas (ar Megaklis), Apolonijas Rodietis ir Stesichoras šią poemą buvo priskyrę Hesiodui, o Aristofanas Bizantietis dėl *Heraklio skydo* autorystės abejojo ir įtarė, kad jį yra parašęs kažkoks poetas, siekęs imituoti Achilo skydo aprašą *Iliadoje*¹. Abejonė, ar *Heraklio skydas* tikrai priklauso Hesiodui, jaučiama ir Pseudo-Longino veikale *Apie pakylėtumą* (Ps.-Long. 9.5): εἴγε Ἡσιόδου καὶ τὴν Ἀσπίδα θετέον. Dabar įrodyta, kad poema iš tikrųjų nepriklauso Hesiodui (Edwards, 1970, 196 sqq.). Kūrinio kalba dirbtinai

archajizuota (Janko, 1982, 78–79). Manoma, kad šis kūrinys buvo sukurtas VI a. pr. Kr. pradžioje (Cook, 1937, 204–213; Myres, 1941, 37). Tuo metu homeriniu stiliumi buvo parašyti ir kai kurie kikliniai epai bei himnai².

Kai kurių tyrinėtojų nuomone, *Heraklio skydo* autorius galėjo būti koks nors Tesalijoje gyvenęs rapsodas, kūrinį skyręs Apolono šventei Pagasų mieste³. Vis dėlto įtikinamesnė versija, kad *Heraklio skydo* poetas buvo kilęs iš Bojotijos (Bowra, 1936, 80; Valk van der, 1953, 279). Kūrinyje juntamas siekimas išaukštinti šią sritį, jos gyventojus ir didvyrius: pabrėžiama, kad Poseidonas globoja Tebus (105), prisimenama, kaip svetingai šiame mieste buvo priimtas Amfitrionas (84 sq.), apdainuojamas Tebus primenantis septinvartis miestas (271), aukštinama Heraklio motina Alkmenė, Heraklio

¹ *Argum. in [Hes.] Scut.*: (...) ὑπώπτευκεν Ἀριστοφάνης ὡς οὐκ οὔσαν αὐτὴν Ἡσιόδου, ἀλλ' ἐτέρου τινὸς τὴν Ὀμηρικὴν ἀσπίδα μιμήσασθαι προαιρουμένου. Μεγακλείδης δ' Ἀθηναῖος γνήσιον μὲν οἶδε τὸ ποίημα, ἄλλως δὲ ἐπιτιμᾷ τῷ Ἡσιόδῳ· ἄλογον γὰρ φησι ποιεῖν ὅπλα Ἡφαιστον τοῖς τῆς μητρὸς ἐχθροῖς. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ Ῥόδιος ἐν τῷ τρίτῳ φησὶν αὐτοῦ εἶναι ἐκ τε τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐκ τοῦ πάλιν τὸν Ἰόλαον ἐν τῷ Καταλόγῳ εὐρίσκειν ἡνιοχοῦντα Ἡρακλεῖ. καὶ Στησίχορος δὲ φησὶν Ἡσιόδου εἶναι τὸ ποίημα. Kitokią šio teiginio interpretaciją žr. Davison, 1955, 137–148.

² Homerinių himnų ir *Heraklio skydo* kalbos analizė rodo, kad pastarasis kūrinys, matyt, buvo sukurtas vėliau nei *Himnas Demetrai* (Janko, 1982, 182).

³ Apie Apoloną Pagasietį užsimenama ir pačioje poemoje (73–74): πᾶν δ' ἄλλος καὶ βωμὸς Ἀπόλλωνος Παγασαίου / λάμπεν ὑπαὶ δεινοῦ θεοῦ τευχέων τε καὶ αὐτοῦ. E. Meyeris mano (RE, 18, col. 2304, s.v. Pagasai), kad Pagasuose Apolono kultas pakeitė Kikno kultą, tačiau apie pastarojo herojaus garbinimą žinių neišliko.

brolio Ifiklio⁴ sūnus Jolajas, o labiausiai – pats Heraklis. Spėjama, kad rapsodai galėję atlikti *Heraklio skydą* per vasarą rengiamas Heraklėjų ar Jolajų sportines žaidynes Tebuose⁵ (plačiau: Janko, 1986, 48).

Visą poemą galima suskirstyti į keturias dalis. Manoma, kad pirmąją kūrinio dalį (1–56), prasidedančią žodeliais ἦ οἷη – „ar tokia“, nežinomas poemos autorius paėmė iš *Moterų katalogo*⁶, kuriame šiais žodžiais prasideda pasakojimai apie žymiąsias mitines moteris. Pirmojoje *Heraklio skydo* dalyje šlovinama Heraklio motina Alkmenė ir jos vyras Amfitrionas. Antrojoje dalyje (57–140) aprašomas Heraklio pasiruošimas kovai su Kiknu. Ilgiausia trečioji kūrinio dalis (141–320), skirta Heraklio skydai aprašyti. Ketvirtojoje dalyje (320–480) vaizduojama Heraklio ir Kikno kova. Kiknui padeda jo tėvas karo dievas Arėjas. Heraklis

⁴ Kūrinyje pateikiama labai reta versija: ne Heraklis, bet jo brolis Ifiklis savo noru pasitraukęs ir tarnavęs Euristėjui (89 sqq.), o Heraklis savo žygdarbius atliko dievo palieptas (94). Matyt, kūrinio autorius pakeičia įprastą mito variantą norėdamas nutylėti Heraklį žeminantį faktą – jo tarnystę Euristėjui (Valk van der, 1966, 278). Galbūt autorius dėl tos pačios priežasties nutyli ir kitą Stesichoro bei Pindaro pateiktą versiją, kad Heraklis nenorėjęs susikauti su Kiknu, dalyvaujant pastarojo tėvui Arėjui, ir pabėgęs iš mūšio lauko.

⁵ Ši hipotezė paremta tomis kūrinio eilutėmis, kuriose minimas miestas su septyneriais vartais (271), vaizduojamos kumštinės ir imtynės (302), raitelių bei arklių važnyčiotojų lenktynės (305 sq.), taip pat nugalėtojų laukianti dovana – auksinis trikojis (313). Apie karštą vidurvasario metą kalbama 393–401 eil. Pastarosios eilutės laikomos Hesiodo *Op.* 582 sqq. imitacija.

⁶ Antikoje *Moterų katalogas* buvo priskiriamas Hesiodui. Dabar ši poema Hesiodo kūriniu nebelaikoma. Manoma, kad ji buvo parašyta maždaug VI a. pr. Kr. viduryje (Stiewe, 1962).

nukauna Kikną⁷ ir sužeidžia Arėją⁸. Šioje dalyje kai kurie tyrinėtojai išvelgia paraleles su penktąja *Iliados* giesme, kur Arėją sužeidžia graikų didvyris Diomedas (*Il.* 5.855 sqq.).

Heraklio skyde randama nemažai vėlesnio laikotarpio interpoliacijų, paimtų iš kitų Homero ir Hesiodo veikalų⁹. Kūrinyje daug tradicinių homerinių epitetų (γλαυκῶπις Ἀθήνη, μητίετα Ζεύς, πολύχρυσος Ἀφροδίτη, ἐκατήβολος Ἀπόλλων ir kt.), iš epo perimtų eilučių (plg. *Sc.* 117: καί μιν ἀμειβόμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα) ar jų pabaigų (plg. *Il.* 18. 493 ir *Sc.* 274: (...) πολὺς δ' ὑμέναιος ὀρώρει) ir t. t.

Svarbiausias dėmesys pseudo-Hesiodo poemoje skirtas Heraklio skydo ekfrazėi. Daugiau nei vieną trečdalį viso kūrinio sudarantis jo aprašymas per ilgą šiam gana trumpam kūriniui, nustelbia jo veiksmo raidą¹⁰. Ne tik nupasakojami skyde matomi vaizdai, bet ir nurodoma, iš kokio metalo iškaltas, kokiomis spalvomis tviska šis ginklas. Skydo aprašyme aiškios paralelės su Achilo skydo ekfrazė *Iliadoje*¹¹ (*Il.* 18. 478–608). Šiuose abiejuose skyduose vaizduojamos vestuvės, pas jaunikius

⁷ Pasak vėlesnės mito versijos (Athen. 393E), Arėjas pavertė savo mirštantį sūnų gulbe (gr. κύκνος – gulbė). Gulbę graikai laikė karingu paukščiu, galinčiu susigrumti net su ereliu (Ael. *V. H.* 1.14).

⁸ Poemoje Heraklis prisimena (359 sqq.), kad jis pirmąkart sužeidė Arėją Pile. Šis jų susidūrimas daugiau niekur neminimas.

⁹ Pavyzdžiui, iš Hesiodo (*Th.* 150–152; 671–673; *Op.* 148–149) paimtos eil. 75–76; iš *Iliados* – eil. 156–159 (*Il.* 18.535–538), eil. 405–406 (*Il.* 16.428–429) ir t. t.

¹⁰ Kai kurių mokslininkų nuomone, į šį trumpą kūrinių skydo aprašą įterptas tam, kad papildytų trumpas kovos scenas (Valk van der, 1966, 453).

¹¹ Ekfrazė buvo mėgstama ne tik Homero, bet ir vėliau panaudojama tragedijų chorų partijose (plg. Eur. *El.* 452–478), helenistinių poetų kūryboje (Theoc. 1. 27–60; Mosch. *Eur.* 43–61) ir kt.

lydimos nuotakos, besilinksminantis jaunimas, didvyriški miesto gynėjai ir po mūšio lauką skraidanti nuožmioji Kērē, javų pjovėjai, prinokusį vynuogių derlių nuimantys kaimo darbininkai, šernus puldinėjantys liūtai (*Il.* 18.573 sqq. liūtai puldinėja jaučius). Tačiau Heraklio skyde, be minėtų vaizdų, iškaltas ir baisus drakonas, gyvatės, lapitų bei kentaurų kova, karingasis Arėjas, ginkluota Atėnė, aukso forminge grojantis Apolonas, jūroje nardantys delfinai, nuo gorgonių sprunkantis Persėjas, besirungiantys atletai, danguje skraidančios gulbės ir t. t. Kai kurie vaizdai neužbaigti, neestetiški (plg. 264–269 eilutėse aprašytą Tamsos personifikaciją), todėl nenuostabu, kad jau Antikos filologai žiūrėjo į šį kūrinių kaip į mažiau menišką ir nepriskirtiną didiesiems epikams. Kitaip nei Achilo skydo ekfrazėje, kur į pagrindinį planą iškyla taikaus gyvenimo scenos, *Heraklio skyde* pirmiausia išryškinami baisūs padarai (drakonas, gyvatės, Eridė, krauju apsitaškęs Arėjas, Kērės, gorgonės ir t. t.). Antikoje skydas turėdavo ne tik apsaugoti karį, bet dažnai ir atbaidyti, išgąsdinti puolantį priešą¹². Matyt, poemos autoriaus norėta akcentuoti būtent šią skydo funkciją. Skyde iškaltas mūšio laukas, kritę kovotojai, verkiančios moterys, sielvartaujantys seni tėvai. Visus šiuos vaizdus vienija bendra tema – karo nešamos nelaimės. Ekfrazėje karo scenos sudaro kontrastą taikaus gyvenimo vaizdams (besilinksminantys miesto gyventojai priešpriešinami kariaujantiems už savąjį polį piliečiams, besiveržiantys į mūšį Arėjas bei Atėnė – kitiems

¹² Plg. Agamemnono skydo aprašą *Iliadoje* (*Il.* 11.32 sqq.), Achilo skydo aprašą Euripido *Elektroje*: κλεινὰς ἀσπίδος ἐν κύκλῳ / τοιάδε σήματα, δείματα / Φρύγισ, τετύχθαι (455 sqq.), *Heraklio skydo* įtaką galima įžiūrėti Vergilijaus Enėjo skydo ekfrazėje (*Aen.* 8. 617–731) (plačiau: Faber, 2000, 49–57).

besiklausantiems formingės ir šokantiems ratelį dievams). Taikos vaizdų *Heraklio skydo* skyde daug mažiau nei karo ar mirties, kuri, pasak Toohey'o (1988, 119), yra pagrindinė kūrinio tema. Sudarydamos kontrastą karo vaizdams, ramaus gyvenimo scenos dar labiau išryškina, sustiprina vyraujančią karo temą. Nesibai-giančios žudynės ekfrazėje suponuoja niūrią kūrinio nuotaiką; antra vertus, jos papildo ir praplečia Heraklio ir Kikno kautynių vaizdą.

Literatūrinė¹³ Kikno, Arėjo sūnaus¹⁴, tradicija prasideda nuo šios pseudo-Hesiodo poemos. Homero epe Kiknas nevaizduojamas. Kaip

¹³ Kikno ir Heraklio kova buvo mėgstama ne tik graikų literatūroje, bet ir keramikoje (Bowra, 1936, 111 sq.; Myres, 1941, 17–38). Apskaičiuota, kad išlikusiose 565–480 m. pr. Kr. laikotarpio vazose ši scena pavaizduota apie 120 kartų (Janko, 1986, 39). Kad Heraklio ir Kikno kovą mėgtą vaizduoti, liudija ir Antikos rašytojai. Lankydamasis Lakonijoje, Amiklose, Pausanijas matė iš Magnesijos kilusio Batiklio paaukotą sostą, papuoštą Heraklio ir Kikno kovos scenomis (Paus. 3.18.10). Šių didvyrių kovą vaizduojančių kūrinių buvo ir Atėnų Akropolyje (Paus. 1.27.6).

¹⁴ Apolodoro *Biblioteka* mini du Kiknus: vienas iš jų buvęs Arėjo ir Peirėnės (arba Pelopėjos) vaikas, kitas – Poseidono sūnus. Pastarąjį didvyrį Trojos kare nukovė Achilas. Apie šį Kikną pasakojo mūsų laikų nepasiekusi epinė poema *Kiprijai*. Poseidono sūnų Kikną savo odėse mini Pindaras (*O.* 2.90; *I.* 5.39). Matyt, šis mitinis didvyris buvo įsivaizduojamas gražus tarsi gulbė. Hesiodas vadina jį šviesiaplaukiu (fr. 119), o Helanikas (FGH 31M) akcentuoja šviesią didvyrio odą. Trumpai apie šį Trojos kare dalyvavusį didvyrį užsimena Teokritas (16.49): ὄφρα καὶ Κικνὸν ἐκείνῳ ἐγὼ. Kikno bei Achilo kovą mini Aristotelis (*Rhet.* 1396b), ji vaizduojama Ovidijaus *Metamorfozėse* (*Met.* 12.71–145). Pasak Ovidijaus versijos, Kiknas buvęs nesužeidžiamas. Achilui pradėjus jį smaugti, jis virto gulbe. Be Arėjo bei Poseidono sūnų, antikinėje literatūroje minimas ir Faetonto draugas ligūrų karalius Kiknas, kurį Apolonas pavertė gulbinu (Verg. *Aen.* 10.189 sqq.).

minėta, apie *Heraklio skydą* žinojo Stesichoras, laikęs jį Hesiodo kūrinium¹⁵. Pats Stesichoras taip pat buvo parašęs poemą *Kiknas* (PMG 207). Kaip nurodo Pindaro scholijai, Stesichoro kūrinys Heraklis, susidūręs su Kiknu bei Arėju, iš pradžių atsitraukia, bet, kai Kiknas lieka vienas, sugrižta ir jį įveikia: schol. Pind. *O.* 10.19: Κύκνεα μάχῃ· ὅτι τὸν Ἄρεος Κύκνον Ἡρακλῆς φυγῶν αὖτις ἀνεῖλε, Στησίχορος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Κύκνῳ φησίν; Schol. Pind. *O.* 10. 21: παριόντι τοίνυν τῷ Ἡρακλεῖ ἐπεβούλευσε καὶ συστάσης μάχης ἐτράπη εἰς φυγὴν ὁ Ἡρακλῆς συλλαβομένου τοῦ Ἄρεος ὡς παιδὶ τῷ Κύκνῳ. ἀλλὰ ὕστερον αὐτὸν μόνον γενόμενον ἐνίκησεν ὁ Ἡρακλῆς. Mito versiją, kad Heraklis bėgęs nuo Kikno, pateikia ir Pindaras: τράπε δὲ Κύκνεια μάχα καὶ ὑπέρβιον Ἡρακλέα (Pind. *O.* 10.15). Apolodoro *Biblioteka* vadina Kikną Arėjo ir Pelopėjos sūnumi (Apollod. 2.7.7) ir nurodo, kad jis iškvietęs Heraklį į dvikovą prie Tesalijoje esančio Itono miesto¹⁶. Nukovęs Kikną, Heraklis nužygiavęs pas savo bičiulį Trachino valdovą Keiką. Kitoje vietoje Apolodoras pasakoja, kad, didvyriams susigrūmus ir į kovą įsimačius Arėjui, Dzeusas, metęs tarp jų žaibą, šią kovą nutraukė (Apollod. 2.5.11). Matyt, šias mito detales *Biblioteka* galėjo perimti iš *Heraklio skydo*, nes jame Heraklis taip pat prisipažįsta Kiknui keliaujęs į Trachiną pas savo draugą Keiką (353–355) ir Dzeusas paleidžia žaibą, įsakydamas savo sūnui pradėti mūšį (383–384).

¹⁵ Westas (1971, 302–314) Stesichoro *floruit* priskiria 570–540 m. pr. Kr.

¹⁶ Tokią pat versiją pakartoja ir Diodoras (4.37.4). Pausanijas (Paus. 1.27.6) pažymi, kad Heraklis nukovė Kikną Tesalijoje ant Penėjo upės kranto; pasak Apolodoro *Bibliotekos*, šie didvyriai susigrūmė prie Echedoro upės (Makedonija), kurią Heraklis priėjo bekeldaudamas parnešti auksinių hesperidžių obuolių (Apollod. 2.5.11).

Heraklio skydas baigiasi kaltinimais Kiknui (477–480), neva jis užrūstinęs Apoloną, nes atimdavęs į Delfus genamas hekatombes¹⁷. Poemos pradžioje užsimenama, kad supykęs Apolonas „buvo pasiuntęs prieš Kikną galingą Heraklį“ (68), bet nenurodoma šio pykčio priežastis. Heraklio pergalė prieš Kikną traktuojama kaip gėrio pergalė prieš blogį, nes Kiknas vaizduojamas ne kaip didvyris, bet kaip įžūlus, dievų nustatytus įstatymus laužantis žmogus. Pindaro scholijai (schol. Pind. *O.* 2.82; 10.19) teigia, kad Stesichoras rašė apie šurpius Kikno nusikaltimus: Kiknas nupjaudavęs pro jo valdas keliavusiems žmonėms galvas, kad iš jų galėtų pastatyti Apolono šventyklą: ὁ Κύκνος υἱὸς ὦν τοῦ Ἄρεος ἐν τῇ παρόδῳ τῆς Θεσσαλίας οἰκῶν τοὺς παριόντας ξένους ἐκαρπτόμει, ἐκ τῶν κεφαλῶν ναὸν τῷ Ἀπόλλωνι ποιῆσαι βουλόμενος. Pindaras mini ir panašiai besielgusį Poseidono sūnų Antają: κράνιοις ὄφρα ξένων / ναὸν Ποσειδάωνος ἐφέροντα (Pind. *I.* 4.71 sqq.), kurį taip pat įveikė Heraklis. Graikų mituose minimi ir kiti keleivius puldinėję ir žudę plėšikai: Sinidas (B. 18.20; Paus. 2.1.4; Apollod. 3.16.2), Kerkionas (B. 18.26; Paus. 1.9.3), Skironas (B. 18.25; Apollod. *E.* 1.1–2), Prokrustas arba Prokoptas (B. 18.28; Paus. 1.38.5).

Pseudo-Hesiodo *Heraklio skydas* galėjo įkvėpti Stesichorą sukurti poemą apie Kikną¹⁸.

¹⁷ C. F. Russo teigia (Russo, 1965), kad 477–480 eilutės galėjo būti pridėtos vėliau, siekiant paaiškinti Apolono priešiskumą Kiknui (68 sqq.). Priešingos nuomonės yra van der Valkas (1966, 453). Daugelio mokslininkų nuomone (Janko, 1986, 45), paskutinėse poemos eilutėse užsimenama apie Pirmąjį Šventąjį karą, kurį Delfų amfiktionija kariavo su Krisa (Fokidės polis), uždėjusia didžiulius mokesčius į Delfus keliavusiems maldininkams. Pirmasis Šventasis karas pasibaigė 591 m. pr. Kr. Krisos pralaimėjimu.

¹⁸ Hesiodo poetinės mokyklos įtaką Stesichoro kūrybai liudija ir tai, kad Stesichoras buvo vadinamas Hesiodo sūnumi (Suda, s. v. Στησίχορος; Tzetz. Hes. *Op.* 269).

Stesichoras mėgo įvairias naujoves ir savo kūrinuose dažnai pakeisdavo įprastą mito versiją (ryškiausias pavyzdys – *Palinodija* apie į Troją neišvykusią Heleną)¹⁹. Dėstydamas mitą apie Kikną, Stesichoras, norėdamas pateisinti Heraklį, nužudžiusį Arėjo sūnų (pseudo-Hesiodo poemoje Kiknas Herakliui nieko bloga nedaro, tik užstoja kelią), galėjo pateikti savąją versiją apie Kikno nusikaltimus. Šią Stesichoro versiją galbūt perėmė ir Euripidas, kuris apibūdina Kikną *ξεινοδοίκτης* – „svetimšalių žudikas“²⁰. Pseudo-Hesiodo poemoje Heraklis stoja į kovą smarkiai apsiginklavęs – su šalmu, antpečiais, krūtinės šarvais, antblauzdžiais (122 sqq.), pasiėmęs į ranką skydą bei ietį, kuria ir nukauna Kikną (419 sqq.). Euripido versijoje (Eur. *HF* 342) Heraklis pašauna Kikną strėlėmis. Ši detalė taip pat galėjo būti perimta iš Stesichoro, kuris, kaip teigia antikiniai šalti-

niai²¹, pirmasis ėmęs vaizduoti Heraklį ne su ginklais, bet su liūto kailiu ant pečių, su strėlėmis bei kuoka rankose (PMG 229). Prielaidą, kad Euripido versija apie Kikną-keliautojų žudiką atėjo iš Stesichoro²², paremia mokslininkų pastebėjimai, jog šio poeto kūriniai padarė didžiulę įtaką tragikams (Kazansky, 1997, 118), o ypač Euripidui²³, ir jog kai kuriose senosiose tragedijose buvo toliau plėtojamos Stesichoro sukurtos mitų versijos (Bowra, 1936, 124 sqq.).

²¹ Ath. 512e: τοῦτον οὖν(...)οἱ νέοι ποιηταὶ κατασκευάζουσιν ἐν ληϊστοῦ σχήματι μόνον περιπορευόμενον ξύλον ἔχοντα καὶ λεοντῇ καὶ τόξῳ· καὶ ταῦτα πλάσαι πρῶτον Στησίχορον τὸν Ἱμεραῖον. Žr. taip pat Eust. *Il.* 1279. 8.

²² Antra vertus, kai kurias mito apie Kikną detales Euripidas galėjo perimti ir iš *Heraklio skydo*, pavyzdžiui, tragedijoje *Pamišęs Heraklis* (Eur. *HF* 390 sqq.) užsimenama, kad Heraklis nukovė Kikną ant Anauro upės kranto Pelijo kalno papėdėje (ši upė minima ir *Heraklio skyde*). Poemos įtaką galima įžvelgti ir *Elektros* Achilo skydo ekfrazėje (Eur. *El.* 458 sqq.). Kaip ir pseudo-Hesiodo *Heraklio skyde*, jame vaizduojamas aukštai skrendantis Persėjas, rankoje laikantis nukirstą Medūzos galvą.

²³ Daug Stesichoro reminiscencijų randama Euripido tragedijų scholijuose (Schol. Eur. *Or.* 1287, Eur. *Andr.* 10; Eur. *Alc.* 1; Eur. *Phoen.* 670 ir t. t.).

¹⁹ Pavyzdžiui, Stesichoras pirmasis pateikė versiją, kad Atėnė iš Dzeuso galvos išlindo su visais ginklais (fr. 233 PMG); poetas laikė Ifigeniją Tėsėjo dukterimi (Paus. 2.22.7); jo *Oidipodėje* išaiškėjus Oidipo tragedijai, Jokastė lieka gyva (fr. 222 PMG) ir t. t.

²⁰ Eur. *HF* 392 sq.: Κύκνον ξεινοδοίκτην / τόξοις ὤλεσεν. Savo kovą su Arėjo sūnumi Kiknu Heraklis prisimena ir tragedijoje *Alkestidė* (Eur. *Alc.* 502).

ŠALTINIAI

Aelianus, 1887: *Variae Historiae*, ed. R. Herscher, Lipsiae: in aed. B. G. Teubneri.

Apollodorus, 1894: *Bibliotheca*, rec. R. Wagner, Berolini.

Athenaeus, 1887–1890: *Deipnosophistarum libri XV*, ed. G. Kaibel, Lipsiae: in aed. B. G. Teubneri.

Bucolici Graeci, 1988: rec. A. S. F. Gow, Oxonii: Clarendon Press.

Euripides, 1962: *Fabulae*, rec. G. Murray, Oxonii: Clarendon Press.

Fragmenta Historicorum Graecorum, 1841–1870: ed. C. Müller, Berolini.

Pausanias, 1973–1977: *Graeciae descriptio I–III*, ed. M. H. Rocha-Pereira, Lipsiae: in aed. B. G. Teubneri.

Pindarus, 1964: *Epinicia*, P I, ed. B. Snell-H. Maehler, Lipsiae: in aed. B. G. Teubneri.

Poetarum Melicorum Graecorum Fragmenta, 1991: vol. 1, ed. M. Davies, Oxonii: Clarendon Press.

Scholia vetera in Pindari carmina, 1903–1927: ed. A. B. Drachmann, Lipsiae: in aed. B. G. Teubneri, I–III.

LITERATŪRA

- Andersen, Lene, 1969: „The Shield of Herakles: Problems of Genesis“, *Classica et mediaevalia* 30, 10–26.
- Bowra, Cecil Maurice, 1936: *Greek Lyric Poetry*, Oxonii: Clarendon Press.
- Cook, R. M., 1937: „The Date of the Hesiodic Shield“, *Classical Quarterly* 31, 204–214.
- Davison, J. A., 1955: „Quotations and Allusions in Early Greek Literature“, *Eranos* 53, 135–140.
- Edwards G. P., 1971: *The Language of Hesiod in its Traditional Context*, Oxford: Blackwell.
- Faber, Riemer, 2000: „Vergil's 'Shield of Aeneas' (Aeneid. 8.617–731) and the Shield of Heracles“, *Mnemosyne* 53 (1), 49–57.
- Janko, Richard, 1982: *Homer, Hesiod and the Hymns*, Cambridge: University Press.
- Janko, Richard, 1986: „The Shield of Heracles and the Legend of Cynus“, *Classical Quarterly* 36, 38–59.
- Kazansky Nikolaj Nikolajevič, 1997: *Principles of the Reconstruction of the Fragmentary Text (New Stesichorean Papyri)*, Saint-Petersburg.
- Myres, John Lynton, 1941: „Hesiod's 'Shield of Heracles': Its Structure and Workmanship“, *Journal of Hellenic Studies* 41, 17–38.
- Russo, C. F., 1965: *Hesiodi Scutum*, ed. 2, Firenze.
- Stiewe, K., 1962: „Die Entstehungszeit der hesiodischen Frauenkataloge“, *Philologus* 106, 291–299.
- Tooney, Peter, 1988: „An [Hesiodic] danse macabre: The Shield of Heracles“, *Illinois Classical Studies* 13 (1), 1935.
- Valk van der, M., 1953: „A Defence of Some Suspected Passages in the Scutum Hesiodi“, *Mnemosyne* IV, vol. VI, 265–282.
- Valk van der, M., 1966: „Le Bouclier du Pseudo-Hésiode“, *Revue des études grecques* 59, 450–481.
- West, Martin L., 1971: „Stesichorus“, *Classical Quarterly* 21, 302–314.

THE PSEUDO-HESIODIC SHIELD OF HERACLES

Audronė Kudulytė-Kairienė

Summary

The article deals with the short epic poem known as *The Shield of Heracles*. This poem was ascribed to Hesiod in Antiquity, but nowadays the most scholars believe it was composed later than Hesiod's other works, probably in the sixth century B.C. It tells about Heracles' battle with Cynus. The opening verses (1–56) of the poem are borrowed from the “Catalogue of Women”. The largest part of the work is the extended description of Heracles' shield based on the shield of Achilles (*Il.* 18. 478–609). Various explanations of the poem's date, authorship, composition,

content and historical significance have been offered by modern scholars. Some literary versions of the legend of Cynus are analysed in the present article. The *Shield of Heracles* was known to Stesichorus. It is supposed that in his poetry Stesichorus wanted to give more explanation of Apollo's repugnance of Cynus. For this reason the poet reexamined the myth and produced a new mythological version: Cynus killed passers in order to build a temple for Apollo out of their heads. This version of the myth must have been used by Euripides (*Eur. HF.* 392 sqq.).

Gauta 2006-09-22

Priimta publikuoti 2006-10-20

Autorės adresas:
Klasikinės filologijos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-2734 Vilnius
El. paštas: audrkair@centras.lt

Pseudo-Hesiodas

Heraklio skydas

- ...Ar tokia, kuri palikus namus bei gimtinę,
Tebų miestan atkeliavo kartu su Amfitrionu –
Elektriono karingo dukra Alkmenė. Pranoko
Veido bei kūno grožiu ji moterų giminę visą.
5 Ir nė viena iš tų, kurias pagimdė mirtingos
Vyrams mirtingiems, prilygt jai savo protu negalėjo.
Veidas ir tamsiosios akys Alkmenės taip skaisčiai švytėjo,
Kaip švytėjo pati Afroditė, spindinti auksu.
Taip savo vyrą karštai iš širdies Alkmenė mylėjo,
10 Kaip nemokėjo mylėt nė viena iš švelnių moteriškių,
Nors jisai ir nužudė jos mieląjį tėvą, dėl karvių
Baisiai iširdęs. Paskui, palikęs gimtąją žemę,
Pas kadmiečius ginkluotus į Tebų miestą atvyko.
Čia jis gyveno kartu su savo žmona droviaja,
15 Bet jos trokštamos meilės ilgai dar patirt negalėjo:
Mat atsigult patalan gražiakojės Elektrionės
Buvo nelemta jam tol, kol už mirtį jos brolių garbiųjų
Jam nepavyks atkeršyt, sudegint ugnim pražūtinga
Kaimus tafiečių drąsių bei vyrų narsių telebojų.
20 Jis tai turėjo atlikt – dievai paliudyt galėjo.
Vengdamas juos užrūstint, jis stengėsi šią užduotį sunkią
Kuo greičiau įvykdyt. Tai buvo įsakas Dzeuso.
Veržės kartu su juo tada į mūšį bei kovą
Raiteliai puikūs bojotai, skydus į priekį atstatę,
25 Lokrai, įpratę kovot iš arti, bei vyrai Fokidės.
Jiems vadovavo šlovingas Alkajo sūnus. Tarp kariūnų
Buvo garsus jis. O tėvas žmonių bei dievų nemirtingų
Dzeusas pradėjo svarstyt, kaip jam pagimdyt užtarėją
Ir nemirtingų dievų, ir visų žmonių duonavalgių.
30 Klastą sumanęs širdy, jis leidos nuo aukšto Olimpo.
Degdamas meile karšta gražiauostei moteriai, naktį
Į Tifaoniją greit atvyko protingasis Dzeusas,
O iš tenai išskubėjo į statų Fikijo kalną
Ir, atsisėdęs ant jo, sumanė nuostabų dalyką.
35 Tuoj, nusileidęs nakčia į gražkojės Elektrionės
Patalus, džiaugėsi jos meile ir šitaip patenkino aistrą.
Naktį tą pačią garsusis didvyris Amfitrionas,
Vadas karių, į namus, pabaigęs mūšį, sugrįžo.
Nei piemenų laukuose, nei vergų aplankyti jis netroško,

- 40 Jam pirmiausia rūpėjo žmonos patalan atsigulti.
 Buvo stipri aistra užvaldžiusi karvedžio širdį.
 [Taip kaip vyras pajėgia negandą sunkią įveikti
 Ar iš ligos pakilęs arba ištrūkęs iš pančių,
 Šitaip ir Amfitrionas, žygdarbį didį atlikęs,
- 45 Tąkart į savo namus labai sėkmingai sugrįžo].
 Visą naktį kartu su žmona drovia jis praleido,
 Džiaugėsi jie dovanom Afroditės, tviskančios auksu.
 Taip atsidavusi dievui bei vyrui šauniam Alkmenė
 Du sūnelius dvynius septinbartę Tebėj pagimdė.
- 50 Buvo jie broliai abu, tačiau nevienodo stiprumo.
 Vieną iš jų silpnesnį pagimdė Alkmenė, o kitą –
 Ir narsesnį, ir stiprų – galingąjį sūnų Heraklį.
 Šį – Kronidui, tamsių debesų valdovui, o kitą
 Sūnų Ifiklį – ietį svaigančiam Amfitrionui.
- 55 Buvo skirtingos kilmės jie – mat vieną pagimdė mirtingam,
 Kitą – visų dievų valdovui Dzeusui Kronidui.
- Šis ir įveikė Kikną, narsųjį Aretiadą,
 Kai Apolono tolsvaidžio žemėj šventoj susitiko
 Jį bei jo tėvą Arėją, ištroškusį karo. Jų ginklai
- 60 Švietė ryškia šviesa, tarytum ugnim žaižaravo,
 Kai vežimu jie važiavo. Ristieji žirgai pakinkyti
 Žemę kanopomis trypė, didžiuliai debesys dulkių
 Kilo į viršų aplink nuo žirgų kanopų ir ratų.
 Lėkė šuoliais žirgai, o visas vežimas ir ratai
- 65 Garsiai braškėjo. Nudžiugo karingas Kiknas, išvydęs
 Dzeuso sūnų bei jojo vežiką, tikėjos įveikt juos
 Vario ietim, paskui puikius jų šarvus nusiplėšti.
 Bet Apolonas Foibas tuomet jų maldų neišklausė –
 Pats mat buvo pasiuntęs prieš Kikną galingą Heraklį.
- 70 Švietė aukuras visas ir visa giria Apolono
 Pagasiečio nuo Kikno bei dievo rūščiojo ginklų.
 Kikno akys ugnim žaižaravo. Kas būtų išdrįšęs
 Iš mirtingų žmonių su juo susiremt ir kovoti,
 Kas, išskyrus Heraklį arba šlovingą Jolają?
- 75 [Jie išsiskyrė jėga, iš pečių išaugusios rankos
 Buvo stiprios labai, galingas ir tvirtas jų kūnas].
 Tarė Heraklis Jolajui, narsiam važnyčiotojui, šitaip:
 „Didvyri mielas, Jolajau, tu man iš žmonių artimiausias.
 Amfitrionas tikrai nemirtingiems Olimpo valdovams
- 80 Daug nusidėjo tada, kai iš Tebės, gražiai vainikuotos,
 Į tvirtasienį Tirintą atvyko ir Elektrioną

- Dėl plačiakakčių karvių nužudė. Tada pas Kreontą
Bei Eniochę, nešiojančią ilgąjį peplą, pabėgo.
Šie jį svetingai priėmė, suteikė tai, ką suteikti
- 85 Prašantiems reikia visiems, širdingai pagerbę. Gyveno
Amfitrionas laimingai kartu su Elektrione,
Žmona sava dailiakoje. Atėjus laikui, mes gimėm –
Tavo tėvas ir aš, skirtingi kūnu ir siela.
Dzeusas paskui tavo tėvui sumaišė protą. Palikęs
- 90 Savo namus ir mielus gimdytojus, jis iškeliaavo
Pas Euristėją nedorą, norėdamas šiam įsiteikti.
Vargšas jis! Teko vėliau jam dažnai skausmingai apverkti
Savo dalią nelemtą, bet nieko pakeist negalėjo.
Dievas tada man įsakė sunkiuosius darbus atlikti.
- 95 Purpurines vadžias žirgų greitakojų, bičiuli,
Čiupk kuo greičiau ir, drąsiai širdy nusiteikęs, valdyki
Skriejantį priekin vežimą bei žirgus eiklius greitakojus
Ir nebijoki griausmingo Arėjo, žudančio vyrus.
Garsiai rėkdamas jis šuoliuoja per šventą giraitę,
- 100 Skirtą pačiam toliasvaidžiui Foibui – šviesiam Apolonui.
Baisiai Arėjas galingas, be galo kautynių ištroškęs.“
Šitaip Herakliui tada atsakė beydis Jolajas:
„Tavo galvą labai, mielas, vertina Dzeusas,
Tėvas žmonių bei dievų, taip pat ir mėgstantis jaučius
- 105 Žemės Kratytojas. Sergi jis Tebės miesto galybę
Ir todėl ši galingą ir stiprą mirtingąjį vyrą
Siunčia tau į rankas, kad didelę šlovę pelnytum.
Tad meldžiu, kuo greičiau tvirtuosius šarvus užsidėki,
Kad privažiavę kovos vežimu artyn prie Arėjo,
- 110 Imtume kautis su juo. Nei Dzeuso vaikui narsiajam,
Nei Ifikleidui baimės jį nesukels. Man atrodo,
Pats jis pabėgti mėgins nuo vaikų Alkeido beydžio.
Jie jau visai netoli, labai išsiilgę kautynių,
Trokštantys stoti į mūsų, kuris jiems už puotą mielesnis.“
- 115 Taip jis pasakė. Pradėjo šypsotis galingas Heraklis,
Džiaugėsi savo širdy, kad anas kalbėjo, kaip dera,
Ir atsakydamas tuoj žodžius sparnuotus pasakė:
„Dzeuso augintas narsuoli Jolajau, kova žūtbūtinė
Greitai jau čia prasidės. Kaip anksčiau tu drąsos nestokojai,
- 120 Taip ir dabar Arioną, puikų žirgą juodkartį,
Tėn, kur reikės, nukreipk, kad padėtumei man, kiek pajėgsi.“
Šitaip pasakęs, Heraklis antblauzdžius blizgančio vario,
Rasto kalnuos, užsidėjo – Hefaisto dovaną brangią,
Pridengė savo krūtinę šarvais puikiaisiais iš aukso,

- 125 Juos, nukaltus gražiai, pati Paladė Atėnė,
Dzeuso dukra, jam davė tada, kai jis ruošės pradėti
Žygdarbius savo sunkius. Ant pečių užsidėjo narsuolis
Antpečius iš geležies, apsaugančius jį nuo nelaimių,
Permetė sau per pečius apvalią strėlinę. Karojo
- 130 Jam už nugaros jį. Strėlinėj sukištos buvo
Baisiosios strėlės, visiems išgąstį keliančios, mirtį
Nešė žmonėms jos, dėl jų upeliais ašaros liejos.
Ilgos buvo šios strėlės, per vidurį glotnios, o galas
Buvo gražiai iškaišytas plunksnomis juodojo aro.
- 135 Čiupo Heraklis tvirtą ietį blizgančio vario,
Ant galingos galvos užsimovė gražiai kalinėtą,
Smilkinius dengiantį puikų šalną iš kietojo plieno.
Šitoks štai šalmas puošė Heraklio dievišką galvą.
Rankomis stvėrė jis skydą, kurio neįstengė nė vienas
- 140 Nei pralaužt, nei pramušt. Atrodė šis skydas stebuklas.
Dengė jį visą emalis ir dramblio kaulas baltasis,
Ir lydinys sidabro bei aukso skaisčiai blizgėjo
[Skydo paviršiuje aukso bei melsvo emalio kruopelės].
Rato pačiam vidury drakonas, baisu pažiūrėti,
- 145 Dairės aplink akimis, kurios ugnimi žaižaravo.
Šio drakono nasruos pavojingi, keliantys grėsmę
Dantys baltavo. Aukštai virš galvos drakono Eridė
Skraidė baisi, žmonių nesantaiką kurstyt mėgino.
Atėmė ji ir protą, ir nuovoką sveiką iš vyrų,
- 150 [Tų, kurie sugalvojo prieš Dzeuso sūnų kovoti.
Sielos šių vyrų po žemėm į Hado valdas iškeliavo,
Kūnai ir oda supuvo, o kaulai visi pasilikę
Sirijui plieskiant karštam, juodojoje žemėje tręšta].
Dar iškalti skyde Puolimas ir Atkirtis buvo,
- 155 Ir Gaudesys baises, Prapultis, ir Kova žūtbutinė
[Ir Kivirčas, ir Mūšis, niūri Pražūtis, nusitvėrus
Vieną karį dar gyvą, bet sužeistą, laikė pagriebus,
Kitą – nesužeistą, trečią numirusį vilko už kojų
Mūšio lauke, užsimetus krauju sumirkusią skraistę]
- 160 Klaikiai dantim grieždama, siaubingai žvelgė į viską.
Dar pavaizduotos buvo devynios galvos gyvačių,
Baisios, sunku apsakyti. Jos gąsdino žemėje žmones,
Tuos, kurie sugalvojo prieš Dzeuso sūnų kovoti.
Buvo girdėt jų dantų griežimas, kai ruošės į kovą
- 165 Amfitriono sūnus. Nuostabiai sukurtos gyvatės
Matėsi šitos. Bežiūrint šlakai jų odoj ryškėjo
Nugaroj – tamsiai melsvi, juodi ir tamsūs – prie žiaunų.

- Ten ir pulkai laukinių šernų būriavos, ir liūtų.
 Žvalgės šernai ir liūtai šnairuodami, siuto įpykę,
 170 Vienas kitą būriais puldinėjo, visai nebijojo
 Žvėrys vieni kitų, tik šiaušė kailį ir niršo.
 Štai jau guli nukautas vienas liūtas didžiulis,
 O šalia – du šernai, išleidę gyvybę. Į žemę
 Sunkias jų kraujas tamsus. Atkraginę sprandus jie tyso,
 175 Guli jau negyvi, nugalėti liūtų baisiųjų.
 Dar labiau niršdami į kovą veržiasi žvėrys –
 Ir laukiniai šernai, ir liūtai žėrinčiais žvilgsniais.
 Grūmės tenai lapitai, nešiotojai iečių, Kainėjas,
 Vadas jų kovės, taip pat Driantas, šalia Peiritojas
 180 Ir Oplėjas, Eksadijas grūmės, Faleras, Prolochas,
 Mopsas, Ampiko sūnus, Titarėsijas, vaikas Arėjo,
 Bei Tesėjas Aigeidas, kuris nemirtingiems prilgsta.
 Buvo jų kūnai sidabro, o ginklai iš blizgančio aukso.
 Veržės su jais susigrumt jų priešai kentaurai. Ten buvo
 185 Ir Petrajas narsus, ir būrėjas iš paukščių Asbolas,
 Arktas, Urėjas, su jais kartu juodaplaukis Mimantas,
 Du Peukeidai – Driantas, taip pat Perimedas. Sidabro
 Buvo jų kūnai, o rankoj po pušį auksinę jie laikė.
 Vienas prie kito šalia stovėdami, tartum gyvi jie
 190 Tarp savęs pušimis bei ietimis kautis pradėjo.
 Tėn ir baisaus Arėjo žirgai auksiniai šuoliavo.
 Pats pražūtingas Arėjas, nuo priešų nuplėšiantis ginklą,
 Rankoj kratydamas ietį, krauju apsitaškęs, lyg gyvus
 Būtų nužudęs, žygiuojantiems prieky kariams vadovavo.
 195 Pats jis kovos vežimu važiavo, o Fobas ir Deimas
 Buvo šalia, trokšdami į karą žmonių pasinerti.
 Tėn ir Dzeuso dukra laimėtoja Tritogenėja,
 Rodėsi, troško kovot. Ant galvos užsimovus auksinį
 Šalmą, laikydama rankoj ilgąją ietį, pridengus
 200 Savo pečius egida, ji traukė į žiaurųjų mūšį.
 Tėn nemirtingi dievai ratelį savąjį šoko,
 Jo vidury sūnus Letó bei Dzeuso žavingai
 Grojo aukso forminge. [Dievų tai buvo buveinė –
 Šventas Olimpas. Dievai susirinkę vainiką paskyrė
 205 Dievui, kuris nugalėjo.] Savąją giesmę užtraukė
 Mūzos Pierijos, rodės, maloniai skamba jų balsas.
 Tėn ir uostas, laivams patogus prie šėlstančios jūros
 Įlankos buvo iškaltas iš alavo gryo. Atrodė,
 Supa jį bangos. [Delfinai jūroj plačioj šokinėjo
 210 Tai vienur, tai kitur, vaikydamiės žuvį. Atrodė

- Jie kaip tikri], o jūroj po vandenį nardė didžiuliai
 Du sidabriniai delfinai, greitas žuvelės jie medžiojo.
 Spruko nuo jų į šalis varinės žuvys. Ant kranto
 Senis sėdėjo. Matyt, tai buvo žvejys. Pasiėmęs
 215 Tinklą žuvims jį laikė ir mesti į jūrą ketino.
 Ten gražiaplaukis Danajos sūnus Persėjas ant žirgo
 Skrido. Atrodė, jis skrieja šalia, nepaliesdamas skydo.
 Tikras stebuklas: jisai skyde atramos neturėjo.
 Jį savo rankom iš aukso išliejo garsus Šlubakojis.
 220 Buvo kojos Persėjo apmautos sparnuotais sandalais,
 Nuo Persėjo pečių, pakabintas ant diržo varinio,
 Kardas juodbriaunis kabojo. Atrodė – skrenda Persėjas
 Tartum mintis. Galva baises baidyklės Gorgonės
 Nugarą visą jo dengė, o šoną – sidabro krepšelis.
 225 Rodės stebuklas jisai. Nuo krepšelio plaikstės auksiniai
 Šviesūs kutai. Ant galvos Persėjo užmautas siaubingas
 Šalmas Hado valdovo naktinę sutemą skleidė.
 Pats Danaidas Persėjas labai panėšėjo į žmogų,
 Bėgusį greit ir staiga sustingusį vietoj. Gorgonės
 230 Baisiai siaubingos iš paskos Persėjo lėkė, norėjo
 Jį pasivyti. Joms bėgant per blyškųjį plieną, griausmingai
 Skydas visas dundėjo nuo žingsnių gorgonių galingų.
 Dvi gyvatės karojo kiekvienai gorgonei nuo diržo,
 Rangėsi jos ir rietė siaubingas galvas į viršų,
 235 Kišo laukan liežuvius ir šiepė dantis iš piktumo,
 Žvelgė kraupiu žvilgsniu. Virš galvų gorgonių skrajojo
 Baimė didžiulė. Aukščiau virš gorgonių stojo į mūšį
 Vyrų ginkluoti. Vieni iš jų kovojo už savo
 Polį ir savo tėvus, nuo baises pražūties juos išgelbėt
 240 Stengėsi; grūmėsi kiti, trokšdami visa tai sunaikinti.
 Daug jau krito karių, bet didesnė dalis jų dar kovė.
 Ant gražiasienių varinių bokštų moterys šaukė
 Verkdamos garsiai, nagais vagojo sau skruostus. Atrodė
 Jos tarsi gyvos – puikus kūrinys nagingo Hefaisto.
 245 Seniai visi, sulaukę senatvės žilos, susirinko
 Priešais miesto vartus, stovėdami tiesė į viršų,
 Gražė rankas ir meldė dievus, išsigandę dėl mūšy
 Žūstančių savo vaikų. O šiems už nugaros kėrės
 Nuožmios stovėjo ir laukė, iššiepusios iltis baltąsias.
 250 Išvaizda kėrių grėsminga: kraujais apsitaškusios, kraupios,
 Jos tarpusavy kovė dėl žuvusių kūnų, norėjo
 Juodą jų kraują išgerti. Jei kuriai pasisekdavo pirmai
 Gulintį mūšio lauke ar vos sužeistą greitai sučiupti,

- Tuoj didžiulius nagus suleidus, jo sielą į Hada
255 Bei į šaltą Tartarą nusiųsdavo, sočiai prigėrus
Kraujo šito žmogaus, ir greit jį palikusi, vėlei
Imdavo veržtis tenai, kur girdėjosi triukšmas kautynių
[Joms vadovavo Klotó, taip pat ir Lachesè. Atropè,
Tà, kuri verpdavo siūlą, nebuvo deivė galinga,
260 Bet už kitas geresnė ir amžium iš deivių vyriausia.
Štai jos visos dėl vieno žmogaus įnirtingai pradėjo
Rungtis, viena į kitą piktai šnairavo ir niršo,
Lenkė savo nagus bei tiesė rankas įžūliąsias].
Ten šalia jų Tamsa stovėjo, niūri ir grėsminga,
265 Baisiai blyški, purvais aptekus, išsekus iš bado,
Keliai išpurte, rankų nagai ilgi atsikišę.
Jai iš šnervių tiško snargliai, nuo skruostų kapsėjo
Kraujas tiesiai žemyn. Ji stovėjo baisi, išsišiepus.
Dengė josios pečius suvilgytos ašarom dulkės.
270 Buvo šalia gražiabokštis miestas, kur žmonės gyveno.
Vedė į jį auksiniai, sutvirtinti sąramom vartai
Septyneri. Mieste džiaugsmingai linksminos žmonės,
Šoko smagiai. Vežime gražiaračiame vežė jaunuoliai
Nuotaką vyrui, aidėjo skambios vestuvinės dainos.
275 Nuo uždegtų deglių, kuriuos savo rankose nešė
Pulkas tarnų, šviesa tolumoj žerėjo. Žingsniavo
Priekyje gražios mergaitės, už jų – triukšmingi rateliai.
Veržės dainų garsai jaunuoliams iš lūpų švelniųjų,
Vos suskambėjus siringėms, aplinkui garsai jų aidėjo.
280 Sukos mergaitės gražiam rately, grojant formingėms,
Skambant aului, vienur jaunuoliai šventė džiaugsmingai,
Šoko kitur kiti jaunuoliai ir skambiai dainavo,
[Juokės kiti linksmai, klausydamies skambančio aulo]
Žengė priekin smagiai. Šį visą miestą linksmybės,
285 Dainos ir šokiai užvaldė. Už miesto sienų jaunuoliai,
Ant žirgų jodami, skubėjo į priekį. Artojai
Arė šventąją žemę, aukštai chitonius pasikaišę.
Augo vešlūs pasėliai laukuos. Aštriaisiais pjautuvais
Pjovė žmonės javus, jų linkstančias varpas į žemę
290 Svėrė prinokę grūdai. Tai buvo derlius Demetros.
Rišo javus į pėdus kiti ir guldė į žemę,
Pjovė treči kekes prisirpusias vynuogių, nešė
[Krovė kiti į krepšius kekes, nupjautas pjovėjų,
Uogas baltas ir juodas, surinkę plačiam vynuogyne
295 Tarp lapijos vešlios, atžalų puikių sidabrinųjų],
Jas į krepšius. Eilėmis susodintos vynuogės augo

- 297 (Buvo tai darbas puikus nagingo Hefaisto), šlamėjo
 299 Lapai, lingavo sidabro žiogriai, remiantys derlių.
 300 Buvo ten pilna juodų prinokusių vynuogių kekių.
 Spaudė sultis vieni, kiti jas sėmė. Tretieji
 Ėjo imtynių tenai, ketvirtieji kumščiais kovojo.
 Ten medžiojo zuikius greitkojus medžiotojai, vijos
 Šunys juos du aštriadančiai, bet zuikiams pavyko ištrūkti.
- 305 O šalia jų lenktynių raiteliai ėjo, jie stengėsi
 Vienas kitą pralenkt. Arklių važnyčiuotojai, sėdė
 Į vežimus gražiaraičius, vis ragino žirgus greituosius
 Bėgti kuo greičiau, vadeles įtempę. Tvirtieji vežimai
 Skriejo triukšmingai į priekį, net ratų stebulės švilpė.
- 310 Ir nepabaigiamos buvo šitos lenktynės: pasiekti
 Pergalės jie niekada negalėjo ir kovą laimėti.
 O nugalėtojo laukė stovintis prieky didžiulis
 Aukso trikojis – puikus kūrinys nagingo Hefaisto.
 Juosė platus Okeanas, tarytum patvinusi upė
- 315 Apvažą viso skydo, gražiai iškalto. Virš upės
 Gulbės giedodamos skraidė, aukštai pakilusios, upėj
 Plaukiojo kitos, šalia po vandenį nardė žuvelės.
 Net griausmavaldžiui Dzeusui toks vaizdas atrodė stebuklas.
 Jo įsakytas Hefaistas šį tvirtą didelį skydą
- 320 Savo rankom sukūrė. Jį Dzeuso vaikas galingas
 Stvėręs stipriai supurtė, paskui į dviratį vežimą
 Greit ir lengvai išoko lyg žaibas koksai egidvaldžio
 Dzeuso. Šalia vežime važnyčiuotojas tvirtas Jolajas
 Sėdos ir ėmė tuoju važnyčiuoti lenktarą vežimą.
- 325 Tąkart, nužengęs prie jų, pelėdakė deivė Atėnė,
 Kad įkvėptų drąsos jiems, žodį sparnuotą pasakė:
 „Būkit sveiki palikuonys garsaus ir šlovingo Linkėjo!
 Teikia jums jėgą Dzeusas, valdovas dievų palaimingų,
 Kikną užmušt ir nuo jo ginklus puikiuosius nuplėšti.
- 330 Bet, narsiausias kary, aš tau pasakysiu ir kitką:
 Kai tik iš Kikno atimsi jo saldžią gyvybę, nelieski
 Tū nei jo kūno tada, nei ginklų nuo jo nenuplėški,
 Bet stebėki Arėjo, žmonių žudiko, puolimą.
 Kai tik išvysi, kad skydas gražusis nedengia jo kūno,
- 335 Smarkiai jam smok varine aštriaja ietim ir greitai
 Skubinkis trauktis atgal. Mat dabar tau nelemta atimti
 Nei šio dievo žirgų, nei ginklų šlovingų nuplėšti.“
 Tare taip deivė ir greit į dviratį vežimą įsėdo.
 Pergalė ir šlovė nuo jos dieviškų rankų priklausė.
- 340 Smarkiai suriko ant savo žirgų dievakilmis Jolajas.

- Šie, pabaidyti riksmo, staiga pašoko ir ėmė
Traukti vežimą per lauką ir debesis dulkių sukėlė.
Ikvėpė jiems abiem jėgų pelėdakė Atėnė.
Purtė ji smarkiai egidą, net žemė drebėjo aplinkui.
- 345 Tuoį šalia jų atsirado, į ugnį ar audrą panašūs,
Tramdantis žirgus Kiknas ir karo ištroškęs Arėjas.
Jų žirgai, atsidūrę vienas prieš kitą, pradėjo
Garsiai žvengti, ir aidas stiprus nuaidėjo aplinkui.
Pirmas galingas Heraklis tada prakalbino Kikną:
- 350 „Mielas Kikne, kodėl tu nukreipi žirgus greituosius
Tiesiai prieš mus, pažinusius vargą ir skaudžią nelaimę?
Nagi, šalin pavaryk gerai suręstą vežimą
Ir pasitrauki iš kelio. Vykstu aš dabar į Trachiną
Pas valdovą Keiką, kuris dorumu ir galybe
- 355 Lenkia visus Trachine. Žinai tu ir pats šitai puikiai,
Vedęs esi jo dukrą juodakę Temistonoję.
Dievas Arėjas tikrai tavęs neišgelbės, mielas,
Nuo pražūtingos mirties, jei mudu abu susikausim.
Tai sakau, nes jisai kadaise yra išmėginęs
- 360 Manąją ietį, kai bandė, ištroškęs mūšių be galo,
Su manimi susiremt kovoje dėl smėlėtojo Pilo.
Triskart jis žemėn parpuolė tada, mano ieties parblokštas,
Skydui sulinkus. Ketvirtąjį kartą iš peties užsimojęs
Jam į šlaunį trenkiau, prakirsdamas žaizdą giliausią.
- 365 Smūgio parblokštas jisai aukštiekninkas krito į dulkes.
Teko jam didelę gėdą patirti tarp dievų nemirtingų,
Kai į mano rankas jo ginklai kraujuoti papuolė.“
Taip jis pasakė, tačiau dailiaietis Kiknas nemanė
Jo paklausyt ir vežimą traukiančius arklius sutramdyt.
- 370 Žemėn nušoko tada iš tvirtai padarytų vežimų
Ir Enialijo vaikas, ir vaikas didžiojo Dzeuso.
Kai važnyčiotojai gynė šalin gražkarčius jų žirgus,
Lėkė šie greit, nuo kanopų plačioji žemė dundėjo.
Taip kaip nuo didelio kalno viršūnės aukštos sujudėję
- 375 Ima akmenys krist, daužydami vienas į kitą
Ir, riedėdami greit, ažuolų vešlialapių daugybę
Bei daugybę pušų, ilgašaknių tuopų nulaužia,
Kol nuriedėję žemyn, pasiekia lygumą plačią,
Šitaip jie vienas kitą puolė, garsiai surikę.
- 380 Visas miestas tada mirmidonų ir Jolkas garsusis,
Arna, Helikė, taip pat apaugusi pievom Antėja
Nuo jų šauksmo smarkaus aidėjo. Veržės į mūšį
Jie rėkdami. Galingai trenkė protingasis Dzeusas,

- [Jis iš dangaus į žemę paleido kruviną lietų]
- 385 Duodamas ženklą narsiajam sūnui karą pradėti.
 Taip, kaip kalnų oloj pasislėpęs šernas – ši žvėrį
 Net pamatyti baisu – atstato iltis įsiutęs
 Ant medžiojančių vyrų, dantis baltuosius galandą,
 Ruošiasi pulti ir griežia dantim, iš šnervių jam drimba
- 390 Putos, akys jo blizga tarytum degančios ugnys,
 Sprando ir kaklo šerius aukštyn jis įniršęs pašiaušia,
 Šitaip Dzeuso sūnus ant kovos vežimo atrodė.
 Kai cikada tamsiasparnė, puiki giesmininkė, nutūpus
 Ant šakelės žalios, apie vasarą savo giesmelę
- 395 Ima čirkšti žmonėms (o geria ir valgo ji rasą),
 Kai giesmė ta jos liejas per ištisą dieną ir rytą,
 Kai siaubinga kaitra, kai Sirijus svilina odą,
 Kai [javai laukuose subrandina vasaros grūdą,
 Kai vynuogynuose kekės nokdamos pradeda gelsti –
- 400 Jas Dionisas žmonėms tiek džiaugsmui, tiek sielvartui davė –
 Tuomet] jie ėmė kovot, pasigirdo didelis triukšmas.
 Kaip du liūtai, sustoję šalia sudraskytosios elnės,
 Ima niršti ir ruošias tuojau vienas kitą užpulti,
 Tąsyk griežimas dantų ir baisus riaumojimas girdis,
- 405 [Kaip kreivanagai paukščiai – pesliai aštriasnapiai, nutūpę
 Ant stačios uolos, triukšmingai karkia ir pešas
 Dėl kalnų ožkos ar dėl miško elnės bailiosios.
 Ją medžiotojas jaunas, iš kilpinio strėlę paleidęs,
 Taikliai pašovė, bet pats vietovės gerai nepažįsta
- 410 Ir klajoja kažkur, o pesliai, iškart pastebėję
 Auką, pripuolę dėl jos įnirtingai pradeda peštis]
 Šitaip ir jie šaukdami pradėjo tarpusavy kautis.
 Kiknas, panoręs įveikti sūnų galingojo Dzeuso,
 Vario ietimi smogė į skydą Heraklio, bet varis
- 415 Jo nepramušė – dievo duota dovana jį atlaikė.
 Amfitriono sūnus, stiprusis Heraklis, išvydęs,
 Kad apnuogintas Kikno kaklas tarp šalmo ir skydo,
 Kiek žemiau pasmakrės, tuoj pat, iš peties užsimojęs,
 Ilgąją ietį paleido, o ietis, vyrų žudikė,
- 420 Sausgysles dvi jam prakirto, ir Kiknas, vyras galingas,
 Krito žemyn. Taip iš aukščio akmuo ar ažuolas krinta,
 Kai jį Dzeuso žaibas, dūmais aptrauktas, nutrenkia.
 Taip jis krito, ir ginklai, variu išpuošti, sužvangėjo.
 Jį ten paliko gulėti Dzeuso sūnus ištvermingas,
- 425 [Nes išvydo Arėją, žmonių žudiką, artėjant]
 Baisiai šis nužvelgė jį, lyg liūtas, kuris, užsiropštęs

- Ant aukos, jos odą aštriais nagais įnirtingai
Drasko, nes nori greičiau jai saldžią gyvybę atimti,
Ir nuožmi jo širdis prisipildo rūstybės, žaibuoja
- 430 Akys piktai, įnirtęs uodega plakasi šonus,
Kojomis trypia. Nė vienas, šitoki liūtą išvydęs,
Eit prie žvėries artyn ir su juo susigrumt nesiryžta.
Šitoks ir Amfitriono sūnus, kovų išsiilgęs,
Drąsą sukaupęs širdy, atsistojo priešais Arėją.
- 435 Tuoį Arėjas arčiau prisiartino, niršdamas baisiai,
Ir šaukdami abu, tarp savęs jie kautis pradėjo.
Kaip nuo stačios uolos akmuo nuskyta ir krinta,
Šokteli kartais aukštyn, ir vėlei bildėdamas greitai
Lekia žemyn, tačiau atsimušdamas kartais į uolą,
- 440 Pradedą kristi lėčiau, nes uola jo kritimą pristabdo,
Šitaip šaukdamas puolė tada vežime atsistojęs
Jį Arėjas baises, bet Heraklis smūgius jo atlaikė.
Prieš Arėją deivė Atėnė, dukra egidvaldžio
Dzeuso, staiga pasirodė, laikydama tamsią egidą,
- 445 Ir sparnuotus žodžius, grėsmingai pažvelgusi, tarė:
„Tramdyk, Arėjau, rankas nesuvaldomas savo ir pyktį,
Nes nevalia dabar tau nukaut drąsiaširdį Heraklį,
Dzeuso sūnų, ginklus puikius nuo jo kūno nuplėšti.
Nagi, liaukis kovojęs ir man tu daugiau nesipriešink.“
- 450 Tarė, bet jos nepaklausė širdis narsioji Arėjo.
Garsiai surikęs ir ginklais, kurie kaip ugnis spinduliavo,
Modamas, greitai jisai patraukė prieš jėgą Heraklio,
Trokšdamas šį nužudyti, ir varinę ietį nutaikęs
Tuoį paleido, iširdęs dėl savo žuvusio vaiko,
- 455 Į didžiulį skydą, tačiau pelėdakė Atėnė,
Iš vežimo iššokus, nukreipė ietį į šoną.
Pyktis smarkus pagavo Arėją. Iškart išsitraukęs
Aštrųjį kardą staiga stipriadvasį Heraklį jis puolė.
Amfitriono sūnus, baisių kautynių ištroškęs,
- 460 Smogė Arėjui į šlaunį, nebridengtą dailiojo skydo,
Ir, ją ietim giliai prakirtęs, sužeidė smarkiai
Dievą. Šis mūšio lauke, ant vidurio žemės parkrito.
Fobas ir Deimas tuojau, dailiaratį vežimą ir žirgus
Prie Arėjo privarė, nuo žemės plačios jį pakėlė
- 465 Ir į gražų dviratį vežimą paguldė; sušėrę
Smarkiai žirgams botagu, jie išvyko į didį Olimpą.
O Alkmenės sūnus kartu su Jolaju šlovingu
Kiknui tada nuo pečių jo ginklus gražiuosius nuplėšę
Ir susiruošę kelionėn, Trachino miestą atkeliavo

- 470 Su greitakojais žirgais. Pelėdakė deivė Atėnė
Vėl į didį Olimpą, į tėvo rūmus sugrįžo.
Laidojo Kikną Keikas ir minios žmonių, susirinkę
Iš visų artimiausių miestų šlovingo valdovo –
Ir iš Antės, garsaus mirmidonų miesto, iš Jolko,
475 Iš Helikės bei Arnės. Daugybė žmonių ten atvyko,
Kad pagerbtų dievams nemirtingiems mielą Keiką.
Antkapį Kikno ir kapą Anauro upė išplovė,
Žiemą nuo liūčių patvinus. Įsakė jai taip Apolonas,
Vaikas Letó, nes Kiknas šventas hekatombes atimti
480 Buvo įpratęs iš tų, kurie į Pitoną jas siuntė.

Vertė *Audronė Kudulytė-Kairienė*

Versta iš: Hesiodi *Scutum*. A cura di C. F. Russo, Firenze, 1965